

מצביאות ימית – אדמירל צ'סטר נימיץ כמקרה בוחן

יובל אילון

תוכן עניינים

1	מצביאות ימית – אדמירל צ'סטר נימיץ כמקרה בוחן
2	תקציר המערכת
2	מבוא
2	התווך הימי כאתגר מנהיגותי
3	מאפייני המצביאות והקשרם הימי
3	המצביא הימי יוצר עבודת צוות ומוביל את כוחותיו ליציאה מתבוסה לניצחון
4	המצביא הימי בעל יכולת ניהול מומחים ופיקוד מבוזר בזירת לחימה רב ממדית
5	אדמירל נימיץ כמנהל לחימה רב ממדית : לחימת צוללות, צי שטח ונושאות מטוסים
7	המצביא הימי כמוביל בניין כוח ומנהל משאבים
8	המצביאות הימית ואתגרי זרוע הים כיום
9	סיכום
9	רשימת מקורות
9	הערות שוליים

תקציר המערכת

מהו המצביא הימי? האם למצביאות ימית מאפיינים ייחודיים? תא"ל יובל אילון, ראש מספן מודיעין בחיל הים מציג את מקרה המבחן של אדמירל צ'סטר נימיץ אשר מונה להיות מפקד הצי האמריקאי בעיצומה של מלחמת העולם השנייה וזמן קצר לאחר אירועי פרל-הארבור. תא"ל אילון בוחן את האופן בו הצליח נימיץ להטות את המערכה לטובת ארה"ב באוקיינוס השקט לצורך הצבעה על שורה של מאפיינים אישיותיים ותפקודיים שבראיתו הינם חיוניים גם בימים אלה למצביא הימי.

אדמירל צ'סטר נימיץ (24/2/1885 - 20/2/1966)

"No more fortunate appointment to this vital command could have been made. He restored confidence to the defeated Fleet. He had the patience to wait through the lean period of the war, the capacity to organize both a fleet and a vast theater, the tact to deal with sister services and Allied commands, the leadership to weld his own subordinates into a great fighting team, the courage to take necessary risks, and the wisdom to select, from a welter of intelligence and opinion, the strategy that defeated Japan."

Samuel Eliot Morrison, RADM, USNR. (Knortz, 2012, P. 1).

מבוא

אדמירל צ'סטר נימיץ מונה להיות מפקד הצי האמריקאי עשרה ימים בלבד לאחר המפלה שספגו האמריקאים בקרב פרל הארבור, ובכל זאת הצליח להנהיג את הכוחות האמריקאיים מתבוסה לניצחון בקרב מידוויי. מאמר זה סוקר את התנהלותו של נימיץ בקרב העיקש מול הצי היפני, וכיצד בעזרת תכנון מוקדם של בניין הכוח בדגש על שיפור כוח האדם, שימוש יעיל בכוחות מודיעיניים וניהול משאבים נכון, הביא לניצחון על היפנים. המקרה רלוונטי גם היום בעקבות הצורך של המצביא הימי גם אז וגם היום לניהול מומחים ופיקוד מבוצר שיובילו להגנה רב ממדית, מהלומות רב-ממדיות ותמרון רב-מימדי. למעשה הצורך לשילוב כלל הממדים וניהול המומחים אף גדל במציאותנו. אדמירל צ'סטר נימיץ שימש כמפקד זירת צפון האוקיינוס השקט במלחמת העולם השנייה, והיה אחד האדמירלים הבולטים בצי האמריקאי ומבין היחידים שהועלו לדרגת אדמירל חמישה כוכבים. נימיץ הוביל את הצי האמריקאי לניצחון באוקיינוס השקט בתקופה משמעותית מאוד עבור הצי האמריקאי בכלל ובמלחמת העולם השנייה בפרט. אדמירל נימיץ קיבל את הפיקוד על כוחות הצי עשרה ימים בלבד לאחר המפלה וההפתעה שספגו האמריקאים בפרל הארבור בדצמבר 1941, ואשר בעטייה הצטרפה ארה"ב למלחמת העולם השנייה. בתהליך שהוביל נימיץ שוקם הצי, ובזכות האופן שבו הוביל סדרת קרבות ימיים ויבשתיים, נכבש מחדש האוקיינוס השקט, בין השנים 1942-1945. (Hickman, 2019) במהלך תפקידו הביא אדמירל נימיץ לידי ביטוי את יכולותיו בניהול מומחים, הובלת צוות, ראייה מערכתית ורב-ממדית. יתרה מזו, נימיץ הצליח להוביל שינויים ארגוניים ומבניים עמוקים ולהוביל את כוחותיו בקרבות השונים לניצחון על הצי היפני וכפועל יוצא על יפן.

השאלה מרכזית עליה אעמוד במאמר זה היא האם ניתן ללמוד ממצביאותו של אדמירל נימיץ על המצביאות הימית בת זמננו? על מנת ללמוד ממצביאותו של נימיץ, וכדי לעמוד על המאפיינים הנדרשים ממצביא ימי, כפי שבאו לידי ביטוי במלחמת העולם השנייה בדגש על קרב מידוויי, יחולק מאמר זה לשני חלקים מרכזיים. בחלק הראשון אציג את מאפייני התווך הימי ואת מאפייני המצביאות בתווך זה; החלק השני יתמקד באופן בו הביא אדמירל נימיץ את מאפייני המצביאות שלו לידי ביטוי במלחמת העולם השנייה בזירת האוקיינוס, וכן אבחן האם מאפיינים אלה רלוונטיים למצביאות ימית בעידן הנוכחי.

התווך הימי כאתגר מנהיגותי

- התווך הימי – התווך הימי הינו סביבת פעולה ייחודית בעלת מאפייני לחימה ופיקוד מורכבים ומיוחדים. הים הינו תווך לא טבעי לאדם, המציב דילמות וקשיים ייחודיים למפקד הימי בכלל ולמפקד כלי השיט בפרט. קשיים אלו, לצד מציאות דינמית המאופיינת בשינויים תמידיים, יוצרים אתגרים ייחודיים למפקד הימי. זאת, בנוסף להתמודדותו הקבועה עם "בדידות הפיקודית", הנובעת מהמרחק הפיסי ומהקושי בתקשורת רציפה עם עמיתים וממונים.
- סביבה עתירת טכנולוגיה – הפעלת כלי שיט, מכל סוג שהוא, קל וחומר הפעלת הכוח הימי המורכב ממגוון רחב של כלי שיט, כלי טייס וכוחות נוספים, דורשת ידע רב ומיומנויות רבות במגוון תחומים, התמחויות מסוגים שונים, תרגולים ואימונים רצופים. מפקד כלי שיט, המפעיל כוח טכנולוגי מורכב לאורך זמן, בתווך המשתנה כל העת, המחויב בשמירה על כשירות וזמינות הכוחות, ללא יכולת להסתייע בגורמים טכניים נוספים – חייב להיות אפוא בעל יכולות טכניות ויכולות לימוד גבוהות.

- הים כזירת לחימה – המרחב הימי הוא מרחב פתוח, המשתרע עד לטווח האופק ומעבר לו. מרחב הלחימה הימי הינו עצום מבחינה גיאוגרפית, רב-ממדי (אווירי, על מימי, תת-מימי ויבשתי) המייצר רמה גבוהה של אי-וודאות. מרחב לחימה זה מחייב את המפקד הימי לחשיבה רב ממדית באופן קבוע.
- האתגר הפיקודי – יכולת ניהול מומחים ופיקוד מבוזר – כלי השייט מופעלים על ידי מגוון רחב של לוחמים – חיילים צעירים, נגדים ותיקים וקצינים, השונים ברמת מקצועיותם, בשלותם הנפשית והמנטלית. כמו כן, קיימת שונות בוותק של הלוחמים, בהכשרתם המקצועית, ובמומחיותם במקצועות השונים. המפקד הימי נדרש לנהלם, ובה בעת לפקד על סוללת מומחים בתוך "סיר הלחץ" הנוצר באופן טבעי על גבי כלי השייט. במקרה של פיקוד על כוח ימי, נדרש המפקד הימי לניהול מומחי תוכן שונים הנמצאים על גבי פלטפורמות שונות בתכלית, הנמצאים לעיתים במרחק פיזי משמעותי אחד מהשני, ועם יכולת תקשורת מוגבלת. לדוגמא לכך הוא כוח משולב הכולל צוללות, ספינות שטח, נושאות מטוסים וכלי טייס (שרעבי ואילון, 2019).

מאפייני המצביאות והקשרם הימי

הצי האמריקאי הגדיר שישה מאפיינים הנדרשים ממצביא ימי:

1. יכולת התמודדות עם תנאי אי-וודאות קשים ומתמשכים ויכולת להתמודד עם כישלונות;
2. הובלת פקודים – יצירת מסוגלות וחוסן מנטלי תוך כדי יצירת אווירה חיובית המאפשרת שיח;
3. עבודת צוות – תקשורת בין אישית ויכולת רתימת פקודים/עמיתים, תוך כדי חניכה ויכולת גיוס ממונים;
4. יכולת להוביל שינוי;
5. ניהול משאבים ויכולת הובלת בניין כוח;
6. דבקות במשימה. (Knortz, 2012)

שילוב מאפיינים אלו עם מאפייני המפקד הימי, כפי שנבחנו והוגדרו בעשור האחרון בזרוע הים הישראלית (שם, עמ' 2), ובחינתם אל מול האופן בו הוביל אדמירל נימץ את המערכה בצפון האוקיינוס השקט במלחמת העולם השנייה, בדגש על קרב מידוויי, מצביע על שלושה מאפיינים בולטים במצביאות, החשובים למצביא הימי בפרט ולמצביא בכלל בעבר ובעת הנוכחית:

המצביא הימי יוצר עבודת צוות ומוביל את כוחותיו מתבוסה לניצחון;

המצביא הימי הינו בעל יכולת ניהול מומחים ופיקוד מבוזר בזירת לחימה רב ממדית;

המצביא הימי מוביל בניין כוח ומנהל משאבים.

המצביא הימי יוצר עבודת צוות ומוביל את כוחותיו ליציאה מתבוסה לניצחון

נימץ הביא לידי ביטוי את יכולת הנעת הפקודים שלו ואת יכולתו לרתום עמיתים וממונים, תוך כדי יצירת אמון בקרב מקבלי ההחלטות ובקרב הכוחות המבצעים. כמו כן, הוא הצליח לגייס את דרג המחליטים לתמוך במדיניות המאפשרת בניין כוח והתאמת שיטות הלחימה למציאות אשר התהוותה לאחר המתקפה בפרל הארבור. בשלב הראשון אימץ נימץ מדיניות מגננתית שהתאפיינה בנטילת סיכונים מועטים שאפשרה בניין כוח המותאם לתקיפת הצי היפני. יצוין, כי בעת הלחימה בשטח, מערך הפיקוד של נימץ אפשר תכנון קפדני, לצד שימור היוזמה והיצירתיות בקרב פקודיו. זאת ועוד, נימץ דגל בשיטה של מתן הזדמנות נוספת לקצינים אשר נכשלו ובכך ייצר מחויבות גבוהה בקרב פקודיו, תוך שימור ניסיונם המבצעי. למעשה, נימץ יצר מטה חזק שתמך את הגוף המבצעי.

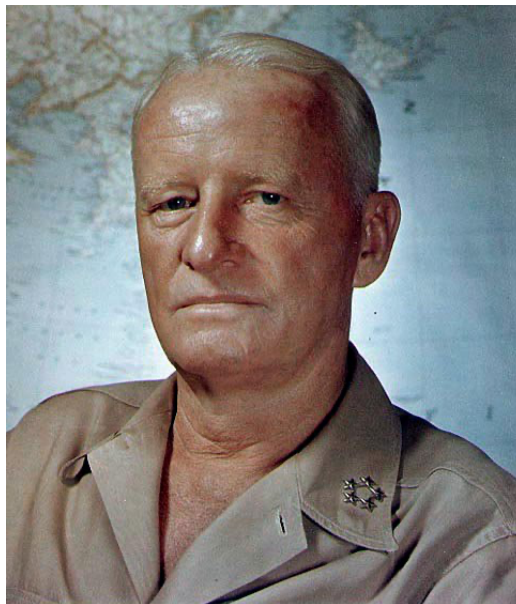
אדמירל נימץ מונה כאמור על ידי הנשיא רוזוולט כמחליפו של מפקד הכוחות האמריקאים בפרל הארבור, עשרה ימים בלבד לאחר ספיגת המהלומה שהתרחשה בעצם מתקפת הפתע היפנית אשר התרחשה בשבעה לדצמבר 1941. כתוצאה מכך, האדמירל קיבל תחת פיקודו צי אמריקאי חבול, כואב ונבוך. את דרכו לפרל הארבור בחר נימץ לעשות באמצעות נסיעה ברכבת ולא בטיסה, וזאת על מנת להשלים שעות שינה, לקרוא דוחות מצב ודוחות מודיעיניים, וכדי לגבש את תכנית הפעולה שלו. כאשר אדמירל נימץ הגיע לפרל הארבור הוא כינס לשיחה את האדמירל קימל המודח ואת צוותו. במהלך ארוחת חג המולד הוא ציין בפניהם, כי אירוע כדוגמת מתקפת הפתע על פרל הארבור יכול היה לקרות לכל אחד. לאחר מכן ביקש נימץ מקציני המטה להישאר בתפקידם, והוא אף ציין בפניהם תוך האדרתם, כי הם נבחרו לשרת בפרל הארבור בשל כישוריהם וניסיונם, ובשל כך ביקש מהם להישאר בתפקידם. כפועל יוצא מהחלטתו, קצין המודיעין שלו, מומחה בפענוח צפנים, נותר בתפקידו לאורך כל המלחמה וסייע רבות להצלחה בקרבות הבאים. לימים נודע, כי התנהלותו של נימץ באותם רגעי משבר הוכיחה לפקודיו כי הוא ראוי להנהגה והדבר סייע רבות למחויבותם כלפיו בהמשך ולשיקומו של הצי בכלל (שם, עמ' 2).

לאחר קבלת הפיקוד על הצי נוכח נימץ כי עליו לבנות ולשקם את כוחות הצי בישראל ולשם כך נדרש לגייס את מפקדות הצי והפיקוד העליון להפניית משאבים וקשב לזירה, לתמיכה בתהליך בניין הכוח. זאת, חרף העובדה כי הרוח אשר נשבה באותה עת מהפיקוד הבכיר בארה"ב כיוונה לתקיפה בעוצמה מרבית וכמה שיותר רחוק באויב היפני. נימץ פעל להידוק הקשרים ולחיזוק ההבנה עם הפיקוד האמריקאי הבכיר בארה"ב, אשר התנגד בזמנו למינויו למפקד זירת האוקיינוס השקט. הוא השקיע מאמצים וזמן ואף טס לארה"ב על מנת לרתום את מפקד הכוחות הימיים האמריקאים לתכניותיו, על אף שמתקופת תפקידו כמפקד הזירה הוא היה כפוף ישירות לנשיא ארה"ב ולא למפקד כוחות הצי. נימץ פעל בנחישות והשקיע מאמץ רב ביצירת סביבה מבצעית מאפשרת, על ידי חיבור הצי וצבא היבשה באמצעות יצירת קשרים בין אישיים טובים עם הגנרל דאגלס מקארטור מצבא היבשה, על אף העובדה שאופיו היה שונה בתכלית מאופיו של נימץ^[1].

אדמירל נימץ פיקד על אדמירלים שהיו מפקדי כוחות משימה בזירת הלחימה עליה הוא הופקד. בכישרון רב הצליח אדמירל נימץ להוביל את האדמירלים תחתיו, תוך הפגנת יכולת בנייה ופיקוד של צוות פיקוד בכיר.

אדמירל נימץ נדרש להחליף את מפקד הכוחות הימיים שלו ערב יציאת הכוחות האמריקאים לים מפרל הארבור לקרב מידוויי, הקרב אשר היווה את נקודת המפנה במלחמה באוקיינוס השקט. בקרב זה הביסו האמריקאים את הצי היפני, ובעקבותיו עברה השליטה באוקיינוס מהצי היפני לצי בעלות הברית. עקב אשפוזו של מפקד הכוח הימי אדמירל ויליאם הולסי בבית החולים, בחר נימץ באדמירל ריימונד ספרואנס כמפקד הכוח הימי, על אף שהאדמירל היה נמוך בדרגתו מאדמירלים אחרים שהיו זמינים באותה עת. הבחירה באדמירל ספרואנס נעשתה הן בשל אופיו והן בשל חוסר ניסיונו בהפעלת נושאות מטוסים. נימץ העריך כי בשל היותו אדמירל המקפיד על תכנון מדויק, תוך כדי התייעצות עם פקודיו ועם בעלי תפקידים רלוונטיים, הוא ייטיב לקבל ההחלטות הנכונות ולפקד על כוחותיו. זאת, תוך התייעצות עם הטייסים ומפקדי נושאות המטוסים שתחת פיקודו. התנהלותו של ספרואנס הייתה הפוכה מזו של אדמירל הולסי אותו החליף. הולסי נטה לקבל החלטות על סמך חושי המחוודים, תוך התבססות על ניסיונו ואומץ ליבו.

לאחר קרב מידוויי אימץ נימץ תפיסה על-פיה המתכנן הוא גם זה הנושא באחריות להפעלת כוחות המשימה. צעד זה שיפר משמעותית את יכולת התכנון והביצוע של הצי תחת פיקודו של נימץ. כאשר אדמירל הולסי פיקד על משימה, אזי הוא והמטה שלו תכננו את המשימה וביצעו אותה בים באמצעות ספינותיהם. כאשר אדמירל הולסי פיקד על משימה בים, תכננו אדמירל ספרואנס והמטה שלו את המשימה הבאה. לאחר חזרת הכוח לנמל, הוחלף הפיקוד על כוח המשימה ועבר לפיקודו של אדמירל ספרואנס שלקח איתו למשימה את המטה שלו שתפקד כמטה המבצעי שלו בים. באמצעות שיטה זו התייעלו תהליכי התכנון וקוצרו זמני השהייה בנמל. על מנת למנוע "מלחמות אגו", כל אדמירל קיבל מספר כוח משימה משלו אשר הוחלף בהתאם לזהות האדמירל המפקד על הכוח.

תמונה 1 – אדמירל צ'סטר נימץ

המצביא הימי בעל יכולת ניהול מומחים ופיקוד מבוזר בזירת לחימה רב ממדית

נימץ השתמש בכלל הממדים שעמדו לרשותו: אוויר, ים, תת-ים ומודיעין ובהתאמת התוכניות המבצעיות ומימוש היתרון היחסי של כל אחד מהם באופן הפעלת הכוח. באמצעות הפעלת כוח מושכלת זו הוא הצליח להביא את הצי האמריקאי שתחת פיקודו לאפקטיביות מרשימה. נימץ השכיל אפוא לנצל את יתרונותיו היחסיים של כל מימד בלחימה הימית, תוך

הפגנות יכולות ניהול מומחי דוכן ממומנים שונים, העצמות והעצמות יכולותיהם, וזמן ביחוד והשימוש לבעלי והתפקידים הכפופים אליו.

בתחום המודיעין, בדומה לתפיסת הלוחמה מבוססת מודיעין (לוחמ"מ) שהתגבשה בצה"ל) אך בהיקפים גדולים בהרבה), הצליח נימץ להביא לשינוי באיסוף וניתוח המודיעין בצי ובכלל הכוחות אשר לחמו באוקיאנוס השקט. הוא בנה יכולת ניתוח מידע מודיעיני והעברתו לדרג הלוחם בשטח ובכך הצליח להביא את "ידיעות זהב" פעם אחר פעם לדרג בשטח, תוך מימוש תחבולה ותכנון מהלכים מבצעיים ששינו את פני המערכה. למעשה, נימץ התאים "חימוש למטרה" בדרג המפקדים ואפשר ספיקה מבצעית גבוהה. נוהל הקרב וניהול קרב מידוויי (4-3 ביוני 1942) מהווים דוגמא מצוינת ליכולותיו של אדמירל נימץ לניהול מומחים ולפיקוד מבוזר.

היפנים תכננו להשמיד את הצי האמריקאי באוקיאנוס השקט באמצעות שליחת שני כוחות צוללות יפניות, כאשר משימת הכוח הראשון הייתה לספק התראה מוקדמת לכוח הצוללות וספינות השטח הנמצא מערבית אליהן. כוונת היפנים הייתה להטביע את הכוח העיקרי האמריקני הלכוד בין שני כוחות הצוללות, ולהשתמש בנושאות המטוסים לצורך המראת מטוסים להשמדת המטוסים האמריקאים ושדות התעופה הנמצאים באיי מידוויי. במקביל, תוכנן מארב לכוח המשימה האמריקאי שיגיע לסייע לכוחות האמריקאים המותקפים. מטרת התוכנית היפנית הייתה לתקוף את האמריקאים טרם הצטרפות האוניות החדשות שיוצרו באותה עת בארה"ב, ואשר תוכננו לתגבר את הכוח באוקיאנוס השקט ולייצר קו הגנה משמעותי על ידי כוחות אוויריים אשר יוצבו באיים שיכבשו. קרב מידוויי מהווה דוגמא קלאסית למיצוי "ידיעות זהב" שלא הוחמצו על ידי אנשי המודיעין ואשר שימשו בסיס איתן לקבלת ההחלטות על-ידי נימץ. דרך פעולתו, מנהיגותו ותהליכי קבלת ההחלטות ומימושן בפועל סייעו בידיו לפעול להשגת "ידיעות זהב", להבין, לפעול על מנת לאשש את מהימנותן ולבסוף להכין את כוחותיו לקרב ולנצח. לאחר ההתקפה על פרל הארבור הבין נימץ כי עליו להשקיע בשיפור כוח האדם ומשאבים בתחום המודיעין ובכך לשדרג מהותית את יכולות היירוט, האיכון וההאזנה, ובמיוחד את פיצוח הצפנים היפני. בנוסף, פעל נימץ לשיפור שינוע המידע הגולמי המעובד בין מוקדי המודיעין השונים. יכולת פענוח הקוד היפני הייתה קיימת, אולם בשל המידור הגבוה, הפענוח בוצע בושיגטון בלבד. נימץ, שהבין את מגבלת המרחק והסרבול שנבע מכך, שכנע את פיקוד הצי לשנות את שיטת הפעולה. השינוי שהוביל נימץ אפשר לתחנות המשנה יכולת איכון, יירוט, קליטה, פענוח, תרגום ובינה רשתית, באופן בו יכלו לספק מידע למפקדי השטח. המרכזים חוברו ביניהם בתקשורת מוצפנת ומאויירת. שיפורים אלו אפשרו סגירת מעגל של שרשרת הסיגניט והעברת מידע התראתי בזמן אמת. במקביל, החלו להתפתח יכולות סיגניטיות מושטות אשר באו לידי ביטוי בקרב ים האלמוגים ובקרב מידוויי. נימץ התעקש להציב במפקדתו, בפרל הארבור, קציני מודיעין המתמחים בפענוח צפנים, לצד קציני מודיעין אשר נחשפו באופן משמעותי לתרבות ולשפה היפנית לאחר שהות ארוכה ביפן טרם המלחמה.

פעולות אלו הביאו לכך שהאמריקאים קלטו ופענחו פעילות חריגה של הצי היפני ויכלו לאכן את תחילת הערכות היפנים למבצע משמעותי הקרב ובא, על אף שהלכה למעשה פרטי המתקפה ומועדה המדויק לא היו ברורים. נימץ העריך שהיפנים התכוונו לכבוש את מידוויי, אך חסר לו מידע מדויק. על מנת לחשוף את כוונות היפנים, העבירו האמריקאים תשדורת בלתי מוצפנת באמצעות כבל תת-ימי לכוח המצב במידוויי, על "תקלה" במערכות התפלת המים באי. נימץ שיער כי היפנים יירטו את השדר וכך אכן קרה. הכוח היפני שתוכנן לכבוש את מידוויי העביר דרישה למפקדתו לאספקת מים, מיד לאחר כיבוש האי, וכך חשף נימץ את יעד התקיפה.

תיזמון התקיפה היפנית נחשף על ידי נימץ באמצעות הערכת זמן ומרחב ולאחר שהסתבר, כי היפנים החליפו מפתחות צופן, דבר אשר העיד על פעילות התקיפה חריגה בטווח הזמן הקרוב. מידע זה אפשר לנימץ להכין את כוחותיו ולהיערך בשני כוחות משימה, להתעלם ממהלך ההטעה היפני, תוך לקיחת סיכונים ומיקוד בכוח העיקרי של האויב. נימץ סיכם את הקרב באופן הבא: "אילולא היה בידנו מידע מוקדם על תנועת היפנים, ואילו נתפסנו כאשר כוח נושאות המטוסים מפוזר, קרב מידוויי היה מסתיים אחרת לגמרי" (גואטה, 2016, עמ' 32-37).

-

אדמירל נימץ כמנהל לחימה רב ממדית : לחימת צוללות, צי שטח ונושאות מטוסים

חשיפת התוכנית היפנית מבעוד מועד על ידי המודיעין האמריקאי גרמה להצבת מארב מתוכנן של האמריקאים בקרבת נתיבי השייט של הצי היפני, בחשאי, וללא ידיעתו. כוח המשימה האמריקאי הגיע לאזור טרם הגעת כוח הצוללות היפני הראשון, ובכך ביצע מארב לכוח היפני ונמנעה היכולת היפנית לאיתורו בטרם עת. בנוסף, היפנים נאלצו לבזר את המאמץ המרכזי שלהם, מאחר והם נאלצו לפעול בכוחות שהיו פזורים על פני מרחבים עצומים. זאת, בעקבות שליחת כוח משימה אמריקאי, מוקדם יותר, לקרב באזור איי שלמה הסמוכים לאוסטרליה. כוח זה ריתק חלק מכוח המשימה היפני. נימץ, אשר הכיר את התוכניות היפניות, אפשר ליפנים לשלוח כוח נוסף לכיוון האיים האלואטים (הנמצאים באזור אלסקה) ולכבוש אזורים לא חיוניים, ובכך הצליח לרכז מאמץ בקרב באזור המידוויי.

האמריקאים איתרו את הכוח היפני המיועד לתקיפת מידוויי ואפשרו לו להמריא את מטוסיו ולתקוף את האי, בעודם ממתינים למטוסים היפנים. במהלך התקיפות הפילו האמריקאים מטוסים יפנים רבים מבלי שנגרמה פגיעה משמעותית לשדות התעופה ולמטוסים האמריקאים באי. האמריקאים משכו את הכוחות היפניים אל האי, דבר שאפשר להם לפעול באי לפי תוכניתם. כך, תקפו האמריקאים באמצעות מטוסי נושאות המטוסים שלהם את נושאות המטוסים היפניות, שהיו עסוקות בחימוש ותדלוק מטוסים שחזרו מגיחות ההפצה על האי.

והאטטו טגיה האמו יקאית שיונקו למעשה את יכולת נושאות המטוסים היפניות וגו' מן הדיווח כי בו זמנית במטווח, כיוון שכושרן להתגונן ולהמריא את מטוסייהן לתקיפת נושאות המטוסים האמריקאיות הפך מוגבל. הודות לאסטרטגיה זו הושמדו פלטפורמות ומטוסים, הן על הסיפון והן על ידי נפילה לים, בהיעדר מקום לנחיתה. נימץ פקד על כוחותיו לתקוף רק כאשר היו משוכנעים שיוכלו לגרום נזק משמעותי לאויב, וכך אכן קרה. האמריקאים הגדירו את נושאות המטוסים היפניות כ"מרכז הכובד" של האויב, וכך תכננו את הקרב, בעוד היפנים העדיפו להתבסס על תקיפת בסיסים יבשתיים ואוניות התדלוק של הצי האמריקאי על מנת למנוע את תדלוקן ותספוקן של כוחות המשימה האמריקאים.

יש לציין לחיוב גם את המרחב שאפשר הצי האמריקאי, ליוזמות שהפגינו מפקדים זוטרים בלחימה. כך לדוגמה, "וייד מקלסקי, שהוביל את מפציצי הצלילה של האנטרפרייז, הגיע לנקודת המפגש החזויה המרוחקת 250 ק"מ מהמיקום הנכון, ומטוסים לא איתרו שום צי יפני. גם הוא ניתח את המצב ובו ברגע, בהתבסס על תחושת בטן, הסיק שנושאות המטוסים של נאגומו שינו נתיב" (דיוויס הנסון, 2020, עמ' 470) והוביל את אנשיו לעבר המקום שבו העריך שיימצא הצי היפני. קצין צי בכיר הגדיר את היוזמה שגילה מקלסקי כהחלטה החשובה ביותר בקרב מידוויי (שם, עמ' 471). קאגה, נושאת המטוסים היפנית, "הותקפה ככל הנראה ראשונה, ביעף של 25 מפציצי צלילה SBD דונטלס ("ללא חת") מטייסות VS-6 וVB-6 בהובלת הטייס המיומן וייד מקלסקי, מנושאת המטוסים האמריקנית אנטרפרייז. כולם צללו אל נושאת המטוסים במהירות גבוהה מ-400 קמ"ש. ארבע פצצות פגעו במטרתן. בתוך שניות, מטוסים יפניים מתודלקים, חמושים ומוכנים להמראה החלו להתפוצץ בזה אחר זה, פוערים חורים עצומים בסיפון הטיסה וקוטלים כמעט את כל מי שסביבם" (שם, עמ' 410).

במקביל כמעט לתקיפת הקאגה, הותקפה נושאת המטוסים האחות, אקאגי, "בידי דיק בסט ולפחות חמישה מפציצי צלילה דונטלס מהגף הראשון של טייסת ההפצצה VB-6 גם הם מנושאת המטוסים אנטרפרייז" (שם, עמ' 411). נושאת מטוסים הרביעית, ההיריו, הוטבעה אחרונה. "קצת לפני ארבע אחר הצהריים, 24 מטוסי SBD מהאנטרפרייז, עשרה מהם יתומיה של היורקטאון המשותקת והנוטה לשקוע, בהובלת סגן ארל גלגר, דיק בסט ודווייט ו' שאמוויי, צללו בלי שיבחינו בהם מן העננים. ארבע פצצות פגעו ישירות בנושאת המטוסים, ושוב הציתו האמריקנים מטוסי קרב ומפציצים שהיו מוכנים להמראה" (שם, עמ' 416). אין להבין מכך כי בעוד שקציני ומלחי הצי האמריקני היו אינדיבידואליסטים ויוזמים היו היפנים רובוטים נטולי מחשבה, אך בניגוד לצי היפני היתה "מערכת הפיקוד האמריקנית הייתה גמישה הרבה יותר, ופקודות הצי היו ביסודן רחבות דיון לאפשר שינוי ככל שיתפתח הקרב על מידוויי" (שם, עמ' 464). התוכנית האמריקאית הוכיחה עצמה כמוצלחת יותר. הצי היפני איבד, בתום 12 שעות לחימה את ארבע נושאות המטוסים אשר השתתפו בקרב, וכן את כל הכוח האווירי אשר נישא על גבי נושאות המטוסים.

תיאור הקרבות ממחיש את מצביאותו של אדמירל נימץ ואת העובדה שניחן ביכולת יוצאת דופן לייצר פיקוד מבוזר בזירה רב ממדית. סוגיית מיקום המצביא הימי הנה סוגיה חשובה לעניין המצביאות הימית. אדמירל נימץ בחר להישאר במפקדתו בפרל הארבור ולשלח את כוחותיו לים בפיקודם של האדמירלים שתחת פיקודו, וזאת משתי סיבות עיקריות: ראשית, נימץ האמין שעליו להכין את הכוח בצורה קפדנית, לוודא כי הם פקודיו מכירים ומבינים היטב את הפקודות ואת רוח המפקד. לצד זאת, נימץ דגל בהפעלת הכוח ביום פקודה, תוך מימוש עקרון הזהות בין המתכנן למבצע. תפיסתו של נימץ באשר להכנת הכוח והפעלתו אפשרה לאדמירלים שתחת פיקודו לפקד על כוחותיהם ולהביא עצמם לידי ביטוי, גם כאשר הוא לא נוכח באופן אישי עם הכוח בים. נימץ האמין כי נוכחותו של מפקד בכיר בים מנטרלת את היוזמה ואת יכולת הפיקוד של מפקדי השטח. הוא סבר כי עליהם להתרגל לפעול להשגת המשימה גם כאשר המפקד אינו נמצא עימם.

אדמירל נימץ לא פיקד מעולם על נושאת מטוסים, ובשל כך נמתחה ביקורת על מינויו למפקד זירת האוקיאנוס השקט. למרות חוסר ניסיונו האישי בהפעלת נושאת מטוסים, אין ספק כי היה בעל ניסיון רב ובעל יכולת יוצאת דופן בהכנת אנשים למשימותיהם ובהפעלתם בעת ביצוע המשימה. בנוסף, נימץ חשש כי במידה וישהה בים, הוא יאלץ לשדר מידע מודיעיני ולגרום לפליטה אלקטרונית מיותרת אשר תסגיר את מיקום ספינותיו ומיקום ספינת הפיקוד שלו. תרחיש זה אכן התממש בצד היפני, כאשר מפקד היפני שהפליג על גבי אחת מספינותיו מבלי לעדכן את כוחותיו על ידיעות מודיעיניות שהגיעו מיפן על-פיהן אותרה פעילות חריגה של הצי האמריקאי באזור מידוויי^[2].

קרב מידוויי היווה נקודת מפנה במלחמה באוקיאנוס השקט. התבוסה היפנית הייתה התבוסה הקשה ביותר של הצי היפני זה 300 שנה. היפנים איבדו את רוב כוחם האווירי המופעל מהים, וכן הם איבדו את היוזמה במערכה אשר רובה הייתה ימית. הניצחון האמריקאי הינו תולדה של מספר גורמים בעלי חשיבות רבה: שימוש נכון במודיעין ובהונאה והטעייה, הערכה נכונה של המצב ושל כוונות האויב, וכן בניית הכוח והפעלת האמצעים המתאימים בצורה מושכלת. הניצחון האמריקאי בקרב זה הרחיק את הכוחות היפניים מארה"ב, פתח את נתיבי השייט לאוקיאנוס השקט, ומנע הגמוניה יפנית במרחבי הים. (Keegan, 1989, pages 274-275, 290-293, 548).

תמונה 2 – קרב מידוויי

המצביא הימי כמוביל בניין כוח ומנהל משאבים

אדמירל נימיץ עסק בניתוח התווך הימי, מרכזי הכובד של האויב, ובבניין כוח מתאים למשימותיו. לאחר ההפתעה בפרל הארבור נותר אדמירל נימיץ עם צי מדולל וחסר יכולת להתמודד מול הצי היפני בלחימת צי כנגד צי, וכשווה בין שוויים. נוכח מצב זה החל נימיץ בשיקום הצי אשר נותר בעזרת המספנות העומדות לרשותו, ובמקביל הוא "קנה זמן" יקר עד להגעת כלים ואמצעים חדשים לזירה. נימיץ עשה זאת באמצעות מימוש יכולות כוח הצוללות אשר נותר ללא פגע לאחר התקיפה בפרל הארבור, ובאמצעות פגיעה ביכולת הכלכלית של האויב שתכליתה הייתה פגיעה בבניין הכוח. כדי להרוויח זמן, נימיץ ביצע קרבות בהם נטלו חלק כוחות משימה על-מיימים רק במצבים בהם היה הכרח מיידי לעשות כך, וזאת, במטרה לאפשר בניין הכוח לשלב הבא במערכה. הדבר בא לידי ביטוי באופן שבו הפעיל נימיץ את הצי לאחר המהלומה שספג בפרל הארבור.

לאחר המתקפה על פרל הארבור המשיך הצי היפני להרחיב את כיבושיו מזרחה לעבר ארה"ב ולמעשה היה בלתי מנוצח בים. הצי היפני לא איבד ולו אוניה אחת בכל הקרבות מאז פרל הארבור והגיע לשיא התרחבותו במאי 1942. כדי לפגוע בהתפשטות הצי היפני ובהתעצמותו, תוך התמודדות עם חוסר במשאבים וכלי שיט בעקבות השקעת המאמץ המלחמתי בזירה האירופאית, המתין נימיץ באותה עת לאספקת אוניות מלחמה משמעותיות, בדגש על נושאות מטוסים המהוות מרכיב העיקרי בלחימה במרחבי האוקיאנוס.

התנהלותו של נימיץ בתקופה זו הביאה לידי ביטוי את ניסיונו כמפקד כוח צוללות הממצה את כוח הצוללות אשר לא נפגע במהלך התקיפה על פרל הארבור ונותר בהוואי. נימיץ פגע באמצעות הצוללות ביפנים באוקיאנוס השקט, הסב להם פגיעה משמעותית בסחר של יפן (55% מאוניות הסוחר המיועדות ליפן הוטבעו על הצוללות האמריקאיות) ובכך איים נימיץ למוטט את כלכלת יפן. כמו כן, פעולות אלה פגעו ביכולתה של יפן לבצע בניין כוח משמעותי בדגש על בניית כלי מלחמה. זאת, במקביל להפעלת המספנות האמריקאיות אשר נפגעו באופן קל במתקפה על פרל הארבור לשיקום כוחו של הצי באוקיאנוס השקט.

מפקד הצי היפני, האדמירל ימוטו, הבין כי באותה עת כי מתנהל מרוץ נגד הזמן, וכי לאחר כניסתה של ארה"ב למרוץ החימוש והלחימה, היכולת האמריקאית לבנות כוח ימי ולהעצימו הינה מהירה באופן משמעותי מהיכולת היפנית, דבר העלול להטות את מאזן הכוחות במהרה לטובת האמריקאים. לאור הבנה אסטרטגית זו, תכנן האדמירל היפני להכות את הצי האמריקאי מכת מחץ, בניסיון להשאיר את היוזמה והשליטה במרחבי האוקיאנוס השקט בידיהם, וכדי לגרום לאמריקאים לזיום הפסקת אש באוקיאנוס השקט ולהנציח את שליטתה של יפן במרחבים אלו. היפנים גיבשו תכנית אשר בליבה כיבוש מידוויי – המצוי באמצע הדרך בין יפן לארה"ב.

הרעיון שעמד ביסוד התוכנית היפנית היה למשוך את הצי האמריקאי שנותר באוקיאנוס השקט, שהורכב ברובו מנושאות המטוסים, למערכה מול הצי היפני. בכך תכננו היפנים להשמיד סופית של מרכז הכובד של הצי האמריקאי בזירה, לזכות בעליונות ימית ואווירית. ליבת התוכנית היפנית התבססה על הונאת האמריקאים באשר למיקום המאמץ העיקרי האמיתי, באמצעות התקפת הטעייה באיים האלאוטים (אלסקה). במקביל, תכננו היפנים לנחות במידוויי ולכבוש את האיים, בעוד הצי האמריקאי ייכנס לשטח ההשמדה. היפנים האמינו כי אם תוכניתם תצלח, יעלה בידם להחזיק ברצועת בטחון במרכז

ואוקיאנוס השקט. בנוסף, וזמנה לים היפנים נחשפו על ידי מפקדו הנצי האמו יקאי של אוניו' נימיץ בפול והאו' בו. נימיץ שלח כוח משימה שהתבסס על נושאות מטוסים לעבר ים האלמוגים בקרבת אוסטרליה, ולאחר קרב שנמשך יומיים סוכלה התוכנית היפנית להתבססות בצפון אוסטרליה. האמריקאים ספגו אמנם פגיעה משמעותית, אך למעשה הודות לקרב זה צומצם כוח המשימה היפני האפקטיבי בקרב מידוויי (ביור, 2014, עמ' 325-337, 657-673).

אדמירל נימיץ פיקד על זירה בעלת ממדים עצומים. האוקיאנוס השקט הינו הגדול על פני כדור הארץ והוא משתרע על שליש מגודלו של כדור הארץ, שטח הגדול משטח כל היבשות כולן. על מנת להמחיש את היקף הכוחות אציין, כי לקראת סוף 1943 הופעלו בידי כוחות הברית באוקיאנוס השקט כ-4200 כלי שיט, 2000 מטוסים, 8000 נחתות וקרוב ל-100 נושאות מטוסים. במהלך המערכה באוקיאנוס השקט פיתחו נימיץ וגנרל מקארתור שיטת לחימה שהתבססה על "דילוגים", תוך התמקדות במרכזי הכובד של האויב הן מבחינה גאוגרפית והן מבחינת פיקוד ושליטה. בכך הם מנעו שחיקת הכוחות והשיגו הישגים מהירים. שיטת לחימה זו הנה הכרחית כאשר נלחמים בזירה בעלת גודל גאוגרפי עצום. בנוסף, הדבר אפשר ניהול משאבים וניצחון בקרבות, חרף נחיתות משאבית אל מול היפנים, ברוב שלבי המלחמה.

מרכז האוקיאנוס השקט הנו בעל מאפיינים ייחודיים, בעיקר בשל טווחי הפעולה העצומים והצורך להיעזר בנושאות מטוסים. סדר הכוחות שהפעילו האמריקאים בזירה זו גדל דרמטית במהלך שנות המלחמה. היקף הכוחות אפשר לאדמירל נימיץ לעבור לשיטת לחימה במבצעי "עקיצה" ימיים ושימוש מאסיבי בכוח הצוללות, במטרה לפגוע בכלכלה היפנית וללחימה בכל מרחבי האוקיאנוס ולהעביר את השליטה לידי כוחות הברית. כיבושים נערכו במרחקים של 2000-8000 ק"מ מבסיס האם המרכזי של הצי האמריקאי בהוואי.

נימיץ גרם ליפנים להתמודד עם מרחביו העצומים של האוקיאנוס כאשר תקף במקומות מרוחקים אחד מהשני. שיטת הלחימה בה נקט התבססה על מספר מרכיבים: הרעשה כבדה של ספינות תותחים עצומות מהים, הפצצה מהאוויר של מטוסים הממריאים מנושאות המטוסים, ולאחר מכן כיבוש של שדות תעופה המקנים עליונות אווירית, בנוסף לעליונות הימית, בידי כוחות הנחתים וצבא היבשה האמריקני. מרכיב נוסף היה נטרול האויב בשטח הקרקעי הנדרש לצורך שימור העליונות הימית והאווירית. שיטת הפעולה שגיבשו האדמירל נימיץ במרכז וצפון האוקיאנוס השקט, והגנרל מקארתור בדרום האוקיאנוס השקט, הינה "לחימה בדילוגים" אל מול מרכזי הכוח של האויב. הלכה למעשה, כבשו מצביאים אלה איים ומרחבים חיוניים, תוך הימנעות משחיקת הכוח באזורים ואיים לא רלוונטיים. נימיץ עשה זאת כפי שתואר לעיל כאשר הדוגמה הבולטת היא המערכה באי גואדלקאנל, שכללה הפעלת כוחות אוויר, ים, נחתים וצבא יבשה (ביור, 2014, עמ' 373-376), ואילו מקארתור ביצע זאת על ידי הסתערות אמפיביות, בסיוע נושאות מטוסים אשר הקצה לו אדמירל נימיץ (מלחי, 2018, פרק 11).

העובדה שנימיץ פיקד על מבצעי לחימה יבשתיים, ועשה כן בהצלחה, אינה דבר של מה בכך ויש בכך כדי להעיד עד כמה שלט במלאכת המצביאות.

המצביאות הימית ואתגרי זרוע הים כיום

צה"ל נדרש כיום לאתגרים אחרים, חדשים. עימותים בין מדינות הפכו לעימותים א-סימטריים של מדינות לאום נגד צבאות טרור מבוססי אש. בכדי להתמודד עם השינוי ולאפשר נצחון בעימותים מסוג זה, נדרש ללחימה רב-ממדית בשילוב כלל הממדים (יבשה, אוויר, ים, סב"ר, ספטקרום, מידע, תת-קרקע), יכולת קישוריות, יכולת שלילת יכולות האויב בהתקפה ומניעת הפגיעה בעורף בהגנה (אורטל, 2020, עמ' 33-48).

התווך הימי הנו להיות מרכיב הכרחי בלוחמה הרב – ממדית. הצורך בעליונות הימית, אשר בעבר מומשה במלחמות ישראל בעיקר דרך הטבעת ציי אויב, קיבל משנה תוקף והתעצם בשני העשורים האחרונים, בהם האיום נדד ליבשה בתצורת טילי חוף ים וחימוש מדויק המשוגר מחוף מוגן. זרוע הים קיבלה את האחריות על משימת ההגנה של המתקנים האסטרטגיים של מדינת ישראל בים, ובכך התווספה למשימת השמירה על קווי האספקה הימיים של מדינת ישראל והצורך בשמירה על רציפות תפקודית מהים, הצורך בשמירה על הרציפות האנרגטית של מדינת ישראל, אשר מאגרי האנרגיה שלה נמצאים בים. לצד משימות ההגנה נדרשת זרוע הים להשתתף במאמץ ההתקפי הרב-ממדי וזאת על ידי שילוב של מודיעין ואש מהים ליבשה וסיוע בתמרון, או במילים אחרות נדרש המצביא הימי לשלב ולהשתלב בשלושת המאמצים המטכ"ליים - הגנה רב ממדית, מהלומות רב-ממדיות ותמרון רב-ממדי.

כל אלו מביאים את המצביא הימי להידרש ליכולות אשר סקרנו לעיל.

היכולת לייצר עבודת צוות ולהוביל כוחות הטרוגניים. להפוך את הלחימה לרב ממדית תוך הכפפת כלל האמצעים הרלוונטים למאמצים השונים.

המצביא הימי נדרש ליכולת של ניהול מומחים ופיקוד מבוזר. זאת בשל הצורך לשלב מומחי תוכן שונים הבאים לידי ביטוי בכל סוג של מאמץ אשר הכוח הימי הינו חלק ממנו:

- שילוב יכולות הגנה ימיות, אוויריות, ספקטרליות ועוד כאשר נדרש להגנה רב ממדית.

- היכולת לייצר ולשלב יכולות של מודיעין ואש ימית ואחרת במאמץ המהדומות הרב ממדיות.
- היכולת להוביל מומחי תוכן מכלל עולמות התוכן על פני מרחבים ימיים ויבשתיים עצומים בשלב ההשתתפות בתמרון הרב-מימדי.

כל זאת, לצד היכולת לתכנן ולהוביל בניין כוח ייחודי ומורכב, של הזרוע הימית אשר נדרש לאפשר עליונות ימית בלחימה הרב ממדית של צה"ל ובשלושת המאמצים המרכזיים הגנה, מהלומה ותמרון (סער סלמה, דוד, סא"ל ב' ורס"ן א', 2020, עמ' 117-130).

סיכום

שלושת מאפייני המציאות הבולטים של אדמירל נימץ, שהובילו את הכוחות האמריקאים מתבוסה בפרל הארבור להכרעת הצי היפני באוקיאנוס השקט, רלוונטיים גם היום בלחימה המודרנית. האתגרים אשר עמדו בפני המצביאים בזירה מרוחקת זו קיימים ואף מתחדדים כיום. הצורך בניהול מומחים נותר כשהיה, ויהא זה נכון לומר, כי צורך זה אף גבר לאור התעצמות הטכנולוגיה והשפעתה על הלחימה. יתרה מכך, ניתן לקבוע כי הצורך לשלב בין כלל היכולות הימיות, האוויריות, היבשתיות והמודיעיניות התעצם במהלך השנים. האתגר במוטל על המצביא – לנתח את תמונת המצב, לתכנן ולהתאים את בניין הכוח והפעלתו בקצב מהיר, תוך התמודדות עם חוסר תמידי במשאבים הולך ומתעצם, והדרישה להתמודדות בזירות רבות ומרוחקות רלוונטיות גם בהתמודדות שלנו בעידן הנוכחי למול האתגרים הזירתיים עמם מתמודד צה"ל.

רשימת מקורות

- אורטל, ערן (אוקטובר 2020). "עולים להתקפה- מסגרת תאורטית לתוכנית "תנופה", **"בין הקטבים"** גיליון 30-28, עמ' 48-33.
- ביוור, אנטוני (2014). **(מלחמת העולם השנייה, ידיעות ספרים, תל-אביב.**
- גואטה, שלמה (נובמבר 2016). קרב מידווי – "ידיעות הזהב" שלא הוחמצו, **מבט מל"מ**, גיליון 76, עמ' 37-32.
- הנסון, ויקטור דייוויס. (2020). **(ניצחון המערב. שיבולת, תל-אביב.**
- מלחי, יובל (6 בנובמבר 2018). "פרק 11 - פרל הארבור (דצמבר 1941)", סדרת פודקאסטים, מלחמת העולם השנייה, **כאן 11.**
- סער סלמה, דוד, סא"ל ב' ורס"ן א' (אוקטובר 2020). "עליונות ימית – מרכיב הכרחי בלוחמה רב-ממדית", **"בין הקטבים"** גיליון 30-28, עמ' 130-117.
- שרעבי, יגל ואילון, יובל (יוני 2019). שינוי תפיסת ההכשרה הפיקודית בקורס חובלים – סיכום תהליך, **מערכות**, גיליון 484, עמ' 19-12.
- Hickman, Kenndey (July 03, 2019). "World War 2 : Fleet Admiral Chester W.Nimitz", *Thoughtco*.
- Keegan, John. (1989) *The second World War*, Penguin Books, London.
- Knortz, James A. (Mars 19, 2012). "The strategic leadership of Admiral Chester W.Nimitz", *US Army War College*.

הערות שוליים

^[1] ראה סעיף 5 לעיל בחלק המתייחס למאפייני המצביאות והקשרם הימי.

^[2] ראה סעיף 5 לעיל בחלק המתייחס למאפייני המצביאות והקשרם הימי.